

Тема. Орфограми у словах іншомовного походження.

Автор: Гелета Віта Георгіївна,
вчитель української мови і літератури

Рівненського НВК №26

Мета: повторити й розширити основні відомості про правопис запозичених слів в українській мові; сприяти формуванню вмінь правильно оформлювати їх на письмі відповідно до норм чинного правопису, знаходити і використовувати такі слова в усному й писемному мовленні; привчати учнів критично ставитися до надмірного вживання іншомовних слів у мовленні; збагачувати духовний світ школярів, пробуджувати бажання цікавитися життям інших країн, толерантно ставитися до їх культури та історії, цінувати досягнення власного народу, сприяти прагненню усвідомлювати себе гідною особистістю, здатною реалізовувати свої плани на майбутнє.

Тип уроку: формування практичних умінь і навичок.

Обладнання: посібники «Українська мова: правопис у таблицях, тестові завдання», мовознавчі путівники, відеоролик «Презентація молодіжного ресурсного центру», відеопрезентація до уроку, відеоуроки О. Авраменка «ЛАте чи латЕ?».

Методи, прийоми, форми роботи: бесіда з елементами аналізу, робота з таблицями, редагування, «Мікрофон», вправа «Знайти відповідність», словникова робота, вправа «Ерудити», робота з текстом, орфографічний практикум.

Хід уроку

Учіться, читайте,

І чужому навчайтесь,

Й свого не цурайтесь...

Тарас Шевченко

I. Мотиваційний етап.

1) Висловлення побажання.

- Доброго ранку шановні десятикласники. Ми сьогодні разом розпочнемо ще один день нашого життя. Тому хочеться побажати усім, щоб він був сповнений нехай маленьких, але перемог, досягнень і просто добра та взаємоповаги. Більш яскраво мої побажання висловить ось цей коротенький відеоролик. (Учні переглядають відео).

2) Актуалізація суб'єктного досвіду.

- Які поради вам припали більше до душі, за допомогою якої форми дієслова вони висловлені? Кому, як не вам, змінювати світ на краще. Цікаво, а якою ви бачите сьогоднішню молодь України? Одним прикметником охарактеризуйте її, адже ви є її частинкою.

Активна (лат.)

Креативна (лат.)

Демократична (грец.)

Освічена

Інтелігентна(лат.)

Сучасна

Непередбачувана

Небайдужа

Патріотична(грец.)

Феноменальна (франц.)

- Сьогодні молодь України прагне жити у високорозвиненій правовій державі. І це довели студенти Євромайдану, які вийшли ще тоді, у 2014, щоб відстояти своє право вибору. Ми хочемо наблизитися до Європи, хоча самі живемо в її центрі. Хочемо пізнати європейський простір, а разом із тим заявити про свою самодостатність, про свої здобутки. Як казав Тарас Шевченко: «І чужого научайтесь, й свого не цурайтесь».

Отож я пропоную вам здійснити невеличку заочну подорож країнами ЄС. Тим паче, що тема нашого уроку передбачає знайомство з іншими народами, їх культурою.

II. Цілевизначення та планування.

- Оголосити тему уроку.
- Досягнення яких цілей передбачає така тема уроку? (Навчитися правильно писати запозичені слова відповідно до принципів українського правопису, поповнити свій словниковий запас, навчитися доцільно вживати цю категорію слів у своєму мовленні, пізнати культуру інших народів).

III. Опрацювання навчального матеріалу.

1) Актуалізація опорних знань (у формі бесіди).

- Зверніть увагу на слова, якими ви характеризували сучасну молодь. Чи є серед них запозичені?

- За якими ознаками ви їх розпізнали? (Початкові голосні а, е, і; невластиві українській мові сполучення звуків; збіги голосних; кореневі частини біблію, гео, біо, фото і т. п.; і не чергується з о, е; невластивий українській мові звук ф).

- Що зумовлює появу запозичень у тій чи іншій мові? (Розвиток науки, культури, інформаційних технологій, потреба називати нові поняття).

2) Орфографічний практикум.

- Що ж розпочнемо нашу мандрівку. Ви, мабуть, здогадалися, про яку країну буде йти мова. Адже Ейфелева вежа – символ сучасної Франції. Її збудували до відкриття Всесвітньої виставки 1889 року. Працелюбність і життєрадісність французького народу допомогли Франції пережити війни і революції і з гідністю вийти до складу об'єднаної Європи. Французька мова – мова мистецтва, освіти, моди. (Учні переглядають зображення Ейфелевої вежі, собору Норт Дам де Парі, Версальського палацу, Діснейленду).

- Запишемо слова, що прийшли до нас із французької мови.

Барельєф, кольє, іронізувати, контрреволюція, купюра, ад'ютант, бар'єр, гравюра, батальйон, бракон'єр, бутон'єрка, бонна, комюніке, гриль'єж, біжутерія, альтруїзм, динаміт, жилетка, Руссо, Мольєр, модельєр, візажист, кардиган, пюре, бульйон, кутюр'є, асонанс, жалюзі.

Довідник: бутон'єрка – квітка або букетик квітів, який приколюють до вбрання або всилюють у петельку; бонна – вихователька, переважно з іноземців, яку наймали до дітей у дворянських сім'ях; комюніке – урядове повідомлення, здебільшого про наслідки або хід дипломатичних переговорів; альтруїзм – безкорисливе піклування про благо інших і готовність жертвувати для інших своїми особистими інтересами

- Написання яких літер привернуло вашу увагу?
- Назвіть орфограми, які будуть цікавити нас сьогодні на уроці. (Букви и, і, в словах іншомовного походження, вживання апострофа в іншомовних словах, м'який знак у запозичених словах, написання подвоєних літер у словах іншомовного походження).

3) Робота з таблицею «Написання і, и, в словах іншомовного походження» (ст.36).

- Прокоментуйте малюнок (відеопрезентація).
- Підкресліть слова, які ілюструють це правило.
- Як ви поясните написання букви ї у слові «альтруїзм»? (Після голосного традиційно випадає звук й, щоб уникнути збігу голосних, на письмі це передає буква ї – наївний, мозаїка, «Енеїда»).
- Поясніть відмінність у написанні слів таксі – таксист, дизель – Дізель.
- Чи зумієте ви пояснити написання в іншомовних словах м'якого знака і апострофа? Яку вимову передбачає кожен із цих знаків?

4) Робота з таблицями « М'який знак у запозичених словах» та «Вживання апострофа у словах іншомовного походження» (ст. 40, 43).

- У яких випадках в іншомовних словах пишуться апостроф і м'який знак?

5) Вправа «Ерудит».

- Назвіть ім'я національної героїні Франції, однієї з тих, хто очолив французькі війська в Столітній війні, ім'я її яке овіяне легендами і, між іншим, певним чином пов'язане з діяльністю нашого Рівненського драмтеатру. (Жанна д'Арк).

- Назвіть ім'я ще одного відомого француза, це вигаданий герой, на відміну від Жанни, літературний персонаж, четвертий товариш бравих мушкетерів. (Д'Артаньян).

- Запишіть ці імена. Поясніть їх правопис.
- Поясніть написання слів ад'ютант, пан'європейський.

6) Кавова хвилинка.

- На відпочинок у нас часу немає, а ось хвилинка на каву, я думаю, знайдеться. Вам пропонується досить широкий вибір кави, але спочатку кавове меню треба українізувати.

Cappuccino, Caffe Latte, Espresso, Amaretto, Ristretto.

Капучино, лате, еспресо, амарето, ристрето.

Довідка: капучино – напій італійського походження на основі еспресо з додаванням збитого парю молока; лате – кава з молоком; еспресо – міцний кавовий напій, зварений за допомогою нагрітої насиченої водяної пари, пропущеної через обсмажені, дрібно перемелені зерна кавового дерева; амарето – мигдалевий солодкий лікер темно-коричневого кольору; ристрето – дуже міцна кава, яку п'ють маленькими порціями.

- З якої мови прийшли до нас ці слова? (З італійської).
- Так, справді, італійська мова, яка визнана наймилозвучнішою у світі, подарувала нам ці назви. Хоча мало хто знає, що каву відкрив Європі українець – Юрій Кульчицький, учасник легендарної Віденської битви, яка зупинила турецький наступ на Європу. (Показ слайдів - Колізею , дзвіниці собору в Пізі). Чому, записуючи кавове меню українською мовою, ви не зберегли подвоєння?
- Варто ці слова не тільки вміти правильно писати, але й грамотно вживати у своєму мовленні. Тому пропоную вам пораду від Олександра Авраменка. (Перегляд відеоуроку О. Авраменка «ЛАте чи латЕ»).

7) Робота з таблицею «Написання подвоєних літер у словах іншомовного походження» (ст. 46).

- Назвіть винятки з правила. Які з цих винятків привернули вашу увагу і чому? (Дурра, мірра, мотто, манна, білль). На вашу думку, чому у них збереглося подвоєння? (Щоб уникнути омонімії в українській мові).
- Чому ж у назвах марокканець, голландський, які є загальними назвами і не входять до винятків, приголосні подвоюються?
- Чи поширюється правило подвоєння приголосних на межі значущих частин слова на іншомовні слова? Які із слів нашого орфографічного практикуму є цьому свідченням? (Контрреволюція).

8) Робота з текстом.

У наші дні Німеччина стала могутньою промисловою державою. Вона посідає третє місце у світі за обсягом промислового виробництва і перше - за експортом ліків та хімічної продукції. Провідні позиції ця країна займає в автомобілебудуванні, авіації, електроніці, виробництві поліграфічної продукції. Товари з Німеччини скрізь вважають еталоном якості.

- Із сонячної Італії ми вирушаємо у Німеччину. (Перегляд слайдів про Німеччину).

- Перед вами текст. Прочитайте його. Як характеризує цей текст Німеччину? Прикладом якого стилю мовлення він є?

У наші дні Німеччина стала могутньою промисловою державою. Вона посідає третє місце у світі за обсягом промислового виробництва і перше - за експортом ліків та хімічної продукції. Провідні позиції ця країна займає в автомобілебудуванні, авіації, електроніці, виробництві поліграфічної продукції. Товари з Німеччини скрізь вважають еталоном якості.

- Розставте пропущені розділові знаки. Підкресліть у тексті слова іншомовного походження. Написання яких із них привернуло вашу увагу?

- Яке із виділених вами запозичених слів можна замінити відповідним українським без шкоди змісту тексту? (Еталон (фр.) – зразок, мірило, стандарт для порівняння з чимось).

9) Знайти відповідність.

- Так, українська мова наділена величезним синонімічним запасом, тобто чималою кількістю слів і виразів, які можуть заміняти одне одного. Переконаймося в цьому.

Уікенд – вихідний.

Імідж – образ.

Дефіцит – нестача.

Фактор – чинник.

Компенсація – відшкодування.

Еквівалент – відповідник.

Дефект – вада.

Аплодисменти – оплески.

Горизонт – обрій.

Гігантський – велетенський.

- Які слова є більш зрозумілими для сприйняття?

10) Інтерактивна гра «Мікрофон».

- Висловіть вашу думку про те, чи завжди є доречним уживання слів іншомовного походження у нашому мовленні?

11) Вправа-редагування.

- Перш, ніж уживати запозичені слова, треба з'ясувати їхнє значення. Інакше це може призвести ось до таких лексичних помилок.

- Відредагуйте подані вирази.

Вільна вакансія.

Пам'ятний сувенір.

Моя автобіографія.

Епізодичні моменти.

Передовий авангард.

Прейскурант цін.

Лексичний запас слів.

12) Перерва на усмішку.

- Недоречне вживання іншомовних слів дає тим, хто їх використовує, відчуття власної значущості, тим, хто слухає, нагоду посміятися.

Починається вистава. Уже звучить музика. Пишно вбрана пані оглядається на всі сторони, щось товмачить чоловікові. Сусідка їй каже:

- Тихо: увертюра.

- Від увертюри чую!

Відвідувач ресторану довго вивчає меню, врешті робить замовлення:

- Мені щось екзотичне. Порцію аквіндіаків, будь ласка.

- Це неможливо. Аквіндіакі – то прізвище нашого директора.

- Надмірне, бездумне вживання іншомовних слів робить мову малозрозумілою, перетворює її на жаргон, крім того руйнує її систему, розхитує усталені закони.

- Сподіваюся, що ви не потрапите в такі комічні ситуації, як герої наших усмішок. Перевірити ж себе, з'ясувати, на якому рівні ви засвоїли сьогоднішні знання, вам допоможе виконання тестових завдань

13) Виконання тестових завдань (посібник «Українська мова: правопис у таблицях, тестові завдання»).

V. Рефлексивно-підсумковий етап.

- Отож які орфограми ми сьогодні з вами пригадали?
- Чи вдалося вам досягнути поставлених на початку уроку цілей?
- То як ви тепер можете пояснити слова Тараса Шевченка: «Учіться, читайте, і чужому наuczайтесь, Й свого не цурайтесь...».
- Навчайтесь, думайте, розвивайтесь, творіть, подорожуйте, пізнавайте світ, знаходьте в ньому своє гідне місце.

Домашнє завдання: написати невелике есе «Якою я бачу Україну у складі Європи?» або скласти діалог «Мої враження від мандрівки Європою». Використати іншомовні слова, вміти пояснити їх значення і правопис.